

Neživá príroda Tatier očami slovensko-poľských odborníkov

Dabrowska, K., Guzik, M. (eds.): *Atlas Tatr – Przyroda nieożywiona, Atlas Tatier – Neživá príroda, Atlas of the Tatra Mountains – Abiotic Nature. Zakopane: Tatrzanski Park Narodowy, 2015, 112 p., ISBN 978-83-617-88911*

Len zriedkakedy dokáže odborná literatúra pritiahnúť takú pozornosť laickej verejnosti, ako to je v prípade diel, venujúcich sa Tatrám. O to viac ide o inšpirujúce dielo, ktoré prezentuje Tatry ako jeden geomorfologický celok spolu na slovenskej (Západné a Východné Tatry, t. j. Vysoké a Belianske) a poľskej strane Tatier. Tatry z hľadiska geologických, geomorfologických, klimatických, hydrologických, pedologických či biotických pomerov predstavujú jedinečné územie, ktoré okrem vedeckej obce fascinuje aj ľudí profesionálne s ním nespojených.

Záujem o Tatry však nie je výsadou posledných rokov. Prvé písomné zmienky o Tatrách sa objavujú už koncom 11. storočia, pričom obdobie rozkvetu poznatkov o tatranskej prírode je spojené s príchodom *naturae admiratores* (obdivovateľov prírody) v 16. storočí. Ich pionierske práce z oblasti geografie, mineralógie, floristiky a zoológie boli postupne vystriedané tematicky špecializovanými monografiami a obsiahlymi dielami, ktoré sa však v zásade zaoberali buď územím slovenskej, alebo poľskej časti pohoria.

Koncom roka 2015 sa na slovenský knižný trh dostal Atlas Tatier – Neživá príroda, dielo zaoberajúce sa abiotickými podmienkami oblasti Tatier, a to aj z poľskej, aj zo slovenskej strany. Na prvý pohľad zjavný historický rozmer diela spočíva v odstránení bariér vyplývajúcich z problematikého zjednocovania rozdielnych „národných“ metodologických prístupov, terminológií či foriem spracovania terénnych údajov. Čitateľovi tak poskytuje obraz o tatranskej prírode ako celku, bez ohľadu na sociogeografické členenie územia.

Predkladaný Atlas Tatier je výsledkom spolupráce viac ako 80 slovenských a poľských odborníkov z oblastí, dotýkajúcich sa výskumu jednotlivých zložiek abiotického prostredia vysokých pohorí. Hneď pri prvom kontakte dielo zaujme svojou nevšednou formou a precíznym grafickým spracovaním. 28 samostatných listov veľkého formátu vyobrazujúcich 82 máp a 168 ilustrácií je rozdelených na jednotlivé tematické okruhy, zaoberajúce sa fyzickogeografickou regionalizáciou, klímou, vodstvom, horninovým podložím, reliéfom, pôdami a typmi prírodného prostredia Tatier. Atlas je vzhľadom na nadregionálne ambície spracovaný v troch jazykových mutáciách (okrem slovenčiny a poľštiny aj v angličtine) a obohatený o samostatnú 42-stranovú textovú časť vo formáte A5, približujúcu jednotlivé monotémy.

Po obsahovej stránke nie je Atlas Tatier – Neživá príroda len prehľadom staršie publikovaných poznatkov. Naopak, jeho pozitíva spočívajú v zosúladení a doplnení historických údajov od rôznych autorov či v nových pohľadoch na problematiku, a to za využitia moderných technológií. V rámci jednotlivých častí diela možno za prínosné považovať údaje, ktoré upravujú doterajšie poznatky o fyzickogeografickej regionalizácii, ako vymedzenie 29 mikroregiónov Tatier na základe vlastností reliéfu a sformovaných krajinných úrovní, úpravu hraníc fyzicko-geografického členenia Tatier na základe najnovších poznatkov či stanovenie priebehu hlavného hrebeňa, spájajúceho dva najvzdialenejšie body v smere západ – východ, teda sedlo Javorina na západe a Kobyly vrch na východe. Hlavný chrbát Tatier tak podľa predkladanej práce nekorešponduje s hlavnou európskou rozvodnicou, kedy do úmoria Baltského mora spadá veľká časť južnej strany Tatier a do úmoria Čierneho mora veľká časť severnej.

Asi najvyčerpávajúcejšie je spracovaný tematický okruh klímy. Atlas na

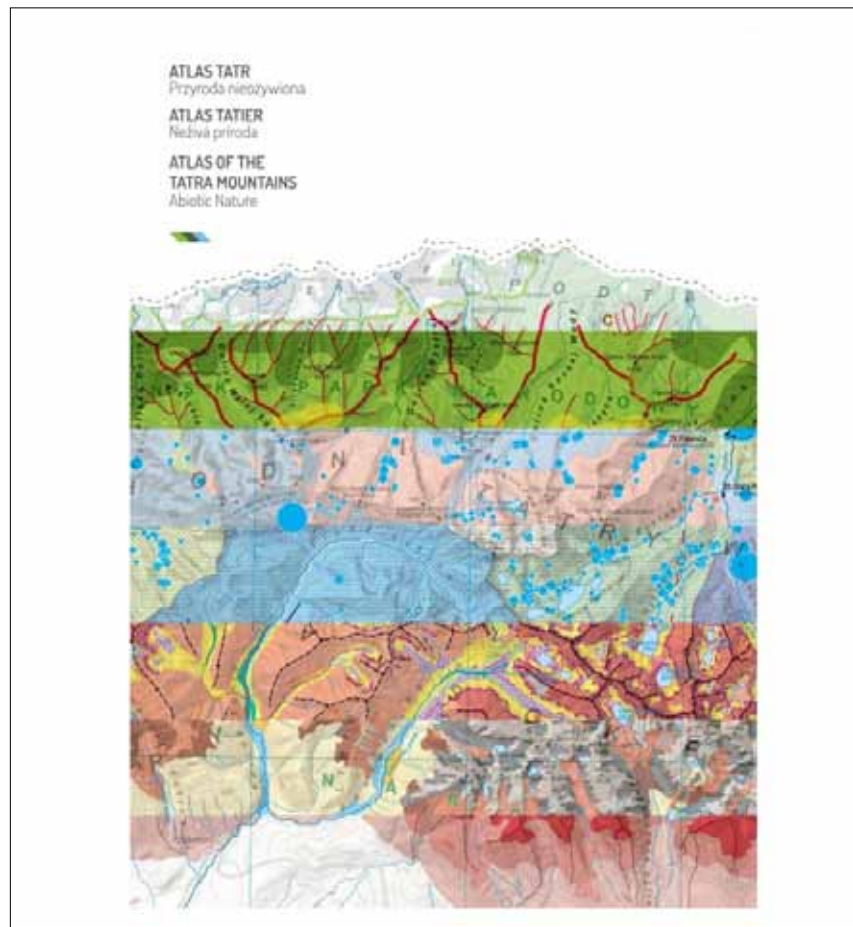
šiestich samostatných listoch podáva informácie o priestorovom rozložení slnečného žiarenia, teploty vzduchu, zrážok a snehovej pokrývky, oblačnosti či vybraných synoptických situácií spôsobujúcich extrémne prejavy počasia. Tieto údaje sú doplnené o mapu klimatických oblastí a ukazovatele ročného priebehu vhodnosti počasia pre rôzne formy ľudských aktivít. Veľkým obohatením je tiež list, ktorý sa venuje rekonštrukcii klímy na základe metód dendroklimatológie, využívajúcich letokruhy stromov na stanovenie klimatických podmienok v minulosti. Spolu s písanými historickými prameňmi verne vypovedajú o minulých obdobiach neúrody, povodní a klimatických anomálií v oblasti Tatier a ich predhoria. Podrobne je spracovaná aj téma vodstva, ktorá podáva obraz o hydrografickom členení Tatier na jednotlivé regióny, výdatnosti prameňov, prietokovom režime a o teplote tatranských potokov, rozmanitosti hydrologických javov, o výskyte ľadových javov a pod. Veľmi prínosnými sú dáta o chemickom zložení 722 potokov, na základe ktorých autori vyčlenili päť podtypov hydrochemických prostredí v rámci kryštalického a sedimentárneho typu prostredia poľskej časti Tatier. V ďalších monotematických listoch Atlasu je bližšie načrtnutý geologický vývoj a komplikovaná stavba územia Tatier, doplnené o mapu podzemných vôd a grafy pojednávajúce o ročnom chode ich výdatnosti s puklinovým, krasovým a medzizrnovým systémom prúdenia.

O čosi detailnejšie autori spracovali tematický okruh reliéfu. Mapové diela na ôsmich listoch vyobrazujú jednotlivé formy reliéfu, súčasnú kryosféru, dráhy sutinových prúdov, lavínové dráhy či krasové javy a ich formy. Osobitnú pozornosť si zasluhuje jednak mapový list poskytujúci obraz o maximálnom rozsahu ľadovcov počas posledného zaľadnenia, doplnený o fascinujúcu fotorealistickú vizualizáciu ľadovca Bielowodskej doliny, a tiež mapy zachytávajúce predpokladaný rozsah Kvetnicového plesa v 19. storočí, ktoré výrazne podlieha zanášaniam sutinovými prúdmi. Veľkým prínosom je aj detailné a komplexné znázornenie

modelovania reliéfu vybraných dolín Tatier. Jedná sa o prvé takto spracované mapové dielo reliéfu vo vzťahu k štruktúrnym, svahovým, glaciálnym, periglaciálnym a fluviaálnym formám v rámci slovenskej časti Tatier. Autori Atlasu venujú pozornosť aj pôdnym pomerom, ktoré sú prezentované mapou dominantných pôd, a to v súlade s klasifikačným systémom pôd Slovenska.

Zhrnutím poznatkov o abiotických podmienkach Tatier je posledný mapový list o typológii prírodného prostredia. Na základe syntetického prístupu ku krajine a použitia koncepcie priestorového poriadku, spočívajúcej v usporiadaní prírodného prostredia v nadväznosti na konkrétnu vedúcu vlastnosť, boli vyčlenené jednotlivé typy prírodného prostredia. Inými slovami, ide o mapové dielo odrážajúce tri priestorové usporiadania, ktoré sú podmienené systémom tektonických celkov, nadmorskou výškou a relatívnou výškou. Výsledná mapa obsahuje 72 typov prostredia, združujúcich takmer 3 000 individuálnych celkov prostredia.

Množstvo mapových diel v rámci Atlasu poskytuje čitateľovi veľa cenných informácií, no vzhľadom na predkladanú mierku máp je istým nedostatkom ich horšia čitateľnosť a interpretácia. Podľa autorov Atlasu je publikácia určená predovšetkým nadšencom Tatier, a teda aj ľuďom pohybujúcim sa v ich prostredí aj v zimnom období. Mapy lavínových dráh (v mierke 1 : 100 000), ale napr. aj súčasnej kryosféry (v mierke 1 : 250 000) im však z dôvodu veľkosti mierky fakticky zabraňujú ich prakticky použiť. Obdobne to je aj v prípade vedeckej obce. Mapové diela čo najväčších mierok sú v súčasnosti nevyhnutným podkladovým materiálom na veľkomierkové mapovanie vegetácie, hodnotenie zmien prírodného prostredia a pod., čo vzhľadom na zvolenú prezentáciu výsledkov v budúcnosti asi nebude prípadom tlačenej podoby Atlasu Tatier. K najhoršie čitateľným mapovým dielam patrí mapa typov prírodného prostredia, čo je vzhľadom na jej prínos veľká škoda. Je zrejmé, že polygrafická forma diela

je limitovaná istými kritériami pre maximálnu veľkosť formátu, no priloženie digitálneho nosiča s mapami väčších mierok k polygrafickej podobe Atlasu by bolo elegantným riešením a plným využitím potenciálu, ktorý toto dielo bezpochyby má. Po obsahovej stránke je však Atlas vyvážený a vypracovaný veľmi dobre. Drobným nedostatkom sú snáď len chýbajúce komplexnejšie údaje o tatranských plesách alebo ich prípadná klasifikácia z hľadiska termických vlastností či chemického zloženia. V texte sa tiež pomerne často nachádzajú formálne nedostatky v podobe gramatických chýb, chýbajúcich popisov k fotkám a pod.

* * *

Napriek drobným výhradám možno Atlas Tatier – Neživá príroda pokladať v rámci nášho regiónu za prelomové dielo. Atlas na 112 stranách zhŕňa aktuálne poznatky o abiotických podmienkach Tatier, ktoré sú vyjadrené v podobe máp, fotografií, grafov a ilu-

strácií. Väčšina nosných mapových diel je vyobrazených v mierke 1 : 100 000 a doplnených o kartografické informácie v mierke 1 : 250 000. Z hľadiska uspokojivej prezentácie uvedených mierok bol zvolený netypický formát diela veľkosti 350 x 440 mm. Publikácia Atlas Tatier – Neživá príroda, na ktorej vydaní sa zúčastnilo 83 poľských a slovenských autorov, patrí nielen kvôli svojmu grafickému spracovaniu a obsahovej stránke k popredným dielam zaoberajúcim sa prírodnými podmienkami Tatier. Treba dúfať, že nebude posledné a že ide skôr o prvú lastovičku hlbšej spolupráce poľských a slovenských vedeckých kapacít z oblasti Tatier, ktorej výsledkom by v budúcnosti malo byť voľne nadväzujúce kartografické dielo o biotických pomeroch Tatier.

Mgr. Andrej Palaj, andrej.palaj@saoba.sk
Katedra ekológie a environmentálnej biológie Fakulty prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre,
 Tr. A. Hlinku 1, 949 74 Nitra